

עולה

גליון
מח' []

[]

רעיון לפרשת השבוע ע"י פינחס פרקש

pinchasf@gmail.com

שני ביטויים לצדקת יוסף

א. פניית האחים ליוסף

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו לו. ויצוו אל יוסף לאמר אביך ציוה לפני מותו לאמר. כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך ויבך יוסף בדברם אליו. וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים.

טו

מהו "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם"? 1

"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם" – הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קירבן.

מהו "לו ישטמנו"? 1

"לו ישטמנו" – שמא ישטמנו, והוא לשון אולי.

רש"י

מהו "לו ישטמנו"? 2

"לו ישטמנו" – כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו בו ובירך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", אמרו עדיין הוא זוכר בליבו מה עשינו לו.

יש מפרשים, הלוואי ישטמנו יוסף בליבו ולא יעשה לנו מעשה. ואם חפץ לעשות לנו ישיב לנו על כל הרעה שגמלנו כי מה עשינו לו, גרמנו לו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר ונעשה מלך במצרים, כן יעשה לנו.

בעל הטורים

מהו "לו ישטמנו"? 3

"לו ישטמנו" – שמא יטור לנו איבה.

ראב"ע

מהו "לו ישטמנו"? 4

"לו ישטמנו" – הלוואי שיהיה כן שיהיה משיב להם. והיו מצטערים השבטים כשיעור שנצטער יוסף מצידם. ובזה לא היו מתחייבים לבסוף מהגלויות ומהצרות בעד חטא זה.

אור החיים

מהו "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם"? 2

"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם" – בעוד אביהם חי היה האחוה ביניהם מצד האב החי שכולם משתתפים בו. ובעוד שלא נקבר ונספד כהלכה היתה האחוה מצד שכולם משתתפים באבל ובכי על אב אחד, כי גם זה יעורר אחוה. ועתה הכירו וידעו שמת

אביהם שאין דבר שיאגד האחוה ביניהם, כי האחוה מצד עצמה תעורר איבה בשיזכור מה עשו לו.

יש נקמה היותר גדולה באויבו הוא אם תחת איבתו והרעה שעשה לו ישמהו מאוכלי שולחנו ויעשה עימו אך טוב וחסד, שאז יזכור תמיד מה שהוא הרע לעשות. ואחי יוסף הרגישו זאת וטובת יוסף היה בעיניהם כי חותה גחלים על ראשם. ולכן טוב שיעשה עימנו רע בפועל, לא טוב שהוא לנו כמדקרות חרב.

מלבי"ם

מהו "לו ישטמנו"? 4

"לו ישטמנו" – לא בנקל ימצא יוסף למכור את אחיו לעבדים אפילו הוא מושל גדול, אבל אם ישטמנו יוסף ימצא דרך להגיע לזה ולהשיב לנו. לא חשדו אותו שיהרגם חס ושלום אשר זה הוא יותר בנקל למכור לעבדים. אבל אחר שזה לא יעשה יותר משעשו לו, אלא עצות למכרם, משום הכי אמרו "לו ישטמנו".

הנצי"ב

מהו "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם"? 3

כל עוד מרוכזים הבנים סביב אב או אם הריהם מוצאים בהורים את משען דבק האחדות. חילוקי דעות זעירים מצויים גם בין בנים הגונים, אך כל עוד חיים ההורים, יתרחקו הבנים ממחלוקת למען הוריהם. אחרי מות ההורים יתרופף הקשר. אין הם מרבים עוד להיפגש, הרי הם נעשים זרים זה לזה. משעה שאב ואם חדלו לעמוד במרכז. קל וחומר שכאן לא היה זה אלא טבעי. האחים ראו והרגישו שאביהם איננו. אדם שעשה עוול לחברו, והלה אינו מסביר לו פנים בייחוד, הרי הכרת אשמתו תביאנו להאמין כי יש בליבו עליו.

רש"ר הירש

טז

מהו "ויצו אל יוסף"? 1

"ויצו אל יוסף" – ויצו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צו, את בני בלהה שהיו רגילים אצלו.

מהו "אביך ציוה"? 1

"אביך ציוה" – שינו בדבר מפני השלום, כי לא ציוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו.

רש"י

מהו "ויצו אל יוסף"? 2

"ויצו אל יוסף לאמר" – ויצו לפני הליכתם, לשלוחים צנועים לאמר אל יוסף.

רשב"ם

מהו "ויצו אל יוסף"? 3

"ויצו אל יוסף" – ציוו לעבדי יעקב או זולתם על אודות יוסף.

מהו "אביך ציוה"? 2

"לאמר אביך ציוה" – ציוה שיאמרו ליוסף אביך ציוה לנו, שנאמר אליך מאלינו, לא מצידו, שאינו חושד אותך כלל. אבל שאם ייראו אחיך נאמר אליך אלה הדברים.

מהו "לפני מותו"? 1

"לפני מותו" – באותו הפרק ציוה, ולא היה לו פנאי לדבר אליך אז.

ספורנו

מהו "לאמר"? 1

"לאמר" – שנתכוונו שלא יאמר לו האומר כי האחים שלחוהו על הדבר, אלא יאמר שהוא שמע מאביו מצוה להאחים לומר אליו הדברים האמורים, וזה הוא אומרו פעם ב' "לאמר".

אור החיים

מהו "אביך ציוה"? 3

"אביך ציוה לפני מותו" – הוא תמוה שהרי יוסף לא זזה ידו מאביו בשעת מותו. ואיך ציוה והוא לא ידע. ונראה שהשכילו להבינו. אשר במה שאמר בברכת יוסף "ויפוזו זרועי ידי" – ששיבח אותו שלא ירה חיצים וקשת להממרים לו, בזה ציוה להגיד כי כן מבוקשו. הנצי"ב

יז

מהו "אלוקי אביך"?

"שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך" – אם אביך מת, אלוקי קיים, והם עבדיו.

רש"י

מהו "אנא"?

"אנא" – לשם פיוס.

ראב"ע

מדוע "ויבך יוסף"?

"ויבך יוסף" – בהזכירם את אביו ואת חיבתו שלא חשדו.

ספורנו

מהו "שא נא פשע אחיך וחטאתם"?

"שא נא פשע אחיך וחטאתם" – היה כאן פשע וחטאת. הפשע הוא שרצו להורגו בידיים והוא אינו חייב מיתה בידי אדם אפילו לדבריהם שחשבוהו למוציא דיבה. החטאת הוא מה שמכרוהו לעבד. ויש להם קצת התנצלות על זה לומר לפי שהביא את דיבתם לומר שקוראים לבני השפחות עבדים, על כן גמלו לו כמותו למוכרו לעבד. על הפשע אין להם שום התנצלות, על כן הם מבקשים מחילה ורחמים. אבל חטאתם דין הוא שתמחול כי רעה גמלוך, רצה לומר שיש להם קצת התנצלות שגמלו לך אותה הרעה דהיינו הרבה רעה. ובזה מיושב למה הקדים הפשע לחטאת, כי אין זה דרך המבקשים לבקש תחילה על הדבר הגדול ואחר כך על הדבר הקטן. כלי יקר

מה בעיקר דברי האחים אל יוסף? 1

עדינות יתרה מתגלה במה שהם מוסרים בשם אביהם, ובמה ששולחים לאמור ליוסף על דעת עצמם. יעקב מדבר על פשע וחטאת.

אך יעקב מוסיף גם דברי התנצלות. הוא מדבר גם על חטאה – מעשה נמהר. והוא מניח אפוא שאולי גם יוסף שותף באשמה. הם על דעת עצמם מדברים רק על פשע – אין אנחנו יכולים ללמד זכות על עצמנו.

יעקב אומר שא והרם את פשע אחיך, אל יעלה על דעתך, יהא כאילו לא נעשה. אך הם אומרים שא את מה שקשור לפשע, את תוצאותיו, את השפעתו לפשע. אנחנו אשמים, אנחנו לא נשכח דבר, אך אל יגרור הדבר תוצאות אצלך.

אין הם קוראים לעצמם "אחיך". קיפחנו את הזכות להקרא כך. לא נהגנו בכך מנהג אחווה. אך עדיין אנחנו עבדי אלוקי אביך, שותפים איתך לתפקיד וייעוד, חברים איתך בברית אחת.

רש"י הירש

מה בעיקר דברי האחים אל יוסף? 2

בדבר המכירה היה פשע שהוא מזיד, וגם חטאת שהוא השוגג. כי מעשה המכירה בעצמה הוא פשע מצד שהם אחיך, ואיך ישחית האח את רחמיו למכור את אחיו, ועל זה אמר "פשע אחיך". אבל מצד מחשבתם שהם חשבו שיוסף רודף אותם ומביא עליהם דיבה ורוצה שיגרשם אביהם מעל פניו היה להם הצדק בזה. והגם שלא היה האמת כן הם חשבו כן.

מהו "כי רעה גמלוך"?

"וחטאתם כי רעה גמלוך" – שהיה רק חטאת שוגג שהם חשבו שאינם עושים רע רק גומלים רע. אתה הקדמת לעשות עמהם רע באיבה והם גומלים כפי מעשיך.

בעת המכירה היה פשע וגם חטאת אבל עתה כפי שהוכיח סוף דבר על תחילתו לא היה הדבר עניין בחיריי, רק שהיו מוכרחים במעשה זה על ידי ההשגחה העליונה. שסיבב ה' שימכרו אותו כדי שיעלה לגדולה. ואם כן בפשע הזה של המכירה היו עבדי הקל ושלוחם לעשות מעשה זה מצד שהוא אלוקי אביך ורצה לגדלך. ושתהיה עזר לאביך לעת זקנה ושיבה. ולפי זה על ידי שהוא פשע ומרד גדול מבואר שלא עשו זה מדעתם ובחירתם רק היו שלוחי ההשגחה העליונה.

מלבי"ם

מהו "פשע אחיך וחטאתם"?

"פשע אחיך וחטאתם" – שתיים רעות עשו עימו.

א. אפילו לפי מחשבתם שיוסף העביר עליהם את הדרך והוא ראוי לעונש מכל מקום לא היה להם להתאכזר כל כך.

ב. עיקר העניין שחשדו אותו לרוצה להשתרר עליהם אינו אלא חשד ודמיון.

ולכן אמרו "פשע אחיך" – שהתאכזרו הרבה יותר מדי מטבע אחים. וחטאתם – ששגגו בהליכותיך.

מהו "כי רעה גמלוך"?

"כי רעה גמלוך" – לא החשד בעצמו הוא עניין שיש לחוש שתנטור להם, אלא שמפני החשד עשו לך רעה ואם כן אפילו לא היה אלא בשוגג.

אפילו לא היה אכזריות בזה העונש ולא היה פשע, מכל מקום הרי חטאו במה שחשדו אותו והענישו על החשד ועשו לו רעה.

מהו "ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך"?

"ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך" – זהו דברי המדברים עצמם ליוסף. שמלבד ציווי אביך אנו מוסיפים דבר שראוי לישא פשע. שהרי בכל מעשיהם לא סרו מכל מקום מיראת ה', אלא שעלה בדעתם שכך רצונו יתברך להתאכזר על פושע כזה. ואם כן גם הפשע אינו אלא לשם שמים.

מהו "אלוקי אביך"?

"אלוקי אביך" – הזכירו אותו מידת אביו לבקש שלום יותר ממידה הרגילה לכל אדם.

מהו "ויבך יוסף"?

"ויבך יוסף" – נבהל יוסף ונתבייש מזה החשד, על כן תקף ומיד בדברם אליו החל לבכות, ולא דבר מאומה מעקת לבבו.

הנצי"ב

יח

מהו "ויפלו לפניו"?

"ויפלו גם אחיו ויפלו לפניו" – לא הבינו בכייתו וחששו עוד שבכה בהזכיר לפניו צרותיו מכבר והיאך אפשר למחול על זה.

מהו "הננו לך לעבדים"?

"וַיֹּאמְרוּ הֲנֵנוּ לְךָ לְעֲבָדִים" – **בַּחֲשָׁבָם כִּי יִשְׁטַמְּם יוֹסֵף וַיִּמְכְּרֵם לְעֲבָדִים עַל כֵּן אָמְרוּ אֵין לְךָ לַחֲשׁוֹב מַחֲשָׁבוֹת הִיאֵךְ לִהְיוֹב נֶקֶם כִּי הֲנֵנוּ מִתְרַצִּים לִהְיוֹת לְךָ לְעֲבָדִים וְהִרִי הַנֶּקֶם הַנְּצִי"ב**

ב. תשובת יוסף לפניית אחיו

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף אֵל תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי. וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לִהְיוֹת עִם רַב. וְעַתָּה אֵל תִּירָאוּ אֲנוֹכִי אֹכְלֵכֶל אֶתְכֶם וְאֵת טַפְכֶּם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִיבָם.

יט

מהו "התחת אלוקים אני"? 1

"כִּי הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי" – שְׂבָא בַּמָּקוֹמוֹ אֲנִי בַּתְּמִיָּה, אִם הִיִּיתִי רוֹצֵה לְהַרְעָ לָכֶם כָּלֹם אֲנִי יָכוֹל, וְהִלֵּא אֶתְכֶם כֹּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה וְהִקְבִּ"ה חֲשָׁבָה לְטוֹבָה, וְהִיאֵךְ אֲנִי לְבַדִּי יָכוֹל לְהַרְעָ לָכֶם? רש"י

מהו "התחת אלוקים אני"? 2

"הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי" – כֹּאִילוֹ אֲנִי בַּמָּקוֹם אֱלֹקִים, שֶׁנִּפְלַתְם לִפְנֵי וְתֹאמְרוּ אֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ. ראב"ע

מהו "התחת אלוקים אני"? 3

"הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי" – בַּלְשׁוֹן שֶׁהִשִּׁיב יַעֲקֹב לְרַחֵל כְּשֶׁבִיקְשָׁה מִמֶּנּוּ שִׁיבִקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וְגַעַר בֶּה בּוֹ בַּלְשׁוֹן הִשִּׁיב לֵאחֹיו. בעל הטורים

מהו "התחת אלוקים אני"? 4

"הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי" – הָאֲמִנָּה אֲנִי דִּיִּין תַּחְתִּיו שְׂאֲדוֹן אַחֵר גְּזֻרֹתָיו, וְאֶעֱנִישׁ מִי שֶׁהִיָּה שְׁלִיט מֵאִיתוֹ לַעֲשׂוֹתָם, כְּמוֹ בֵּית דִּין הַמְּבַטֵּל דְּבָרֵי בֵּית דִּין חֲבֵרוֹ. כִּי אֲמִנָּה הִיִּיתָם שְׁלוּחָיו בְּזֶה בְּלֹא סֶפֶק.

ספורנו

מהו "התחת אלוקים אני"? 5

"הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי" – אִם אֶתְכֶם חַיִּיבִים עֹנֵשׁ עַל הַדְּבָר אֱלֹקִים שׁוֹפֵט וְלֹא אֶקוֹם וְלֹא אֲטוֹר. וְטַעַם שֶׁלֹּא מַחֵל לָהֶם, אֲפֶשֶׁר לְצַד שְׂבָנִי נָח אֵין הַדְּבָר תְּלוּי בַּמַּחֲלָתָם, כִּי יִחְטֹא אָדָם לְחִבְרוֹ כְּמוֹ שֶׁתֹּאמֶר גְּזֻלוֹ וּמַחֵל הַנִּגְזָל אֵינוֹ פְּטוֹר מִמִּיתָה. אוֹ אֲפִילוֹ יִשְׂרָאֵל אִם גָּבַר יִשְׂרָאֵל וּמָכְרוּ אֵין בִּיד הַנִּגְנָב לְפֹטְרוֹ לְגַנֵּב מָמוֹת. וְאָמַר עוֹד לָהֶם כִּי יֵשׁ לָדוֹן לָהֶם מִשְׁפַּט זְכוּת. אור החיים

מהו "התחת אלוקים אני"? 6

"הִתַּחַת אֱלֹקִים אֲנִי" – אַחֵר שֶׁרָאִיתִי שֶׁדָּבָר זֶה הַשְּׂגָחִי, אֵיךְ אוֹכֵל לְהַרְהֵר עַל דְּבָר שֶׁעָשָׂה הַקֵּל. וְכִי אֲנִי תַּחְתִּיו וּבַמָּקוֹמוֹ לַעֲשׂוֹת הַפֶּךָ מַעֲשָׂהוּ, בְּשִׁגְמָ שֶׁעִיקַר הַהֲשָׁגָה הִיָּה כְּדִי שֶׁאֵיִשִּׁיב לָכֶם לְכָלכֶּל אֶתְכֶם וְאֵיךְ אֲשַׁנֶּה רָצוֹן הַקֵּל וְדְּבָרִים שֶׁעָשָׂה בַּהֲשָׁגָתוֹ. וְגַם אַחֵר שֶׁאַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם לִי רַע בְּפוּעַל כִּי נִהַפֵּךְ הַדְּבָר לְטוֹב, אִם כֵּן לֹא אוֹכֵל לְשִׁלָּם לָכֶם רַע רַק כְּמוֹ שֶׁעֲשִׂיתֶם שִׁיחַפֵּךְ לְטוֹב. וְאֲנִי אֵינִי תַּחַת אֱלֹקִים שֶׁאֲדַע שִׁיִּצְמַח טוֹב מִן הָרַע שֶׁאֲעֲשֶׂה. מלבי"ם

מהו "התחת אלוקים אני"? 7

"התחת אלוקים אני" – הלא אתם עבדי אלוקים וכאשר תהיו עבדים לי הלא אני מקפח כבוד שמים ומקבל את עבדיו לי לעבדים והיאך אפשר לעשות כן. הבמקום אלוקים אני שאקבל את עבדיו לי לעבדים?

ואין רצון הקב"ה ואין כבודו שיהיו נמכרים לעבדים זולתו.

הנצי"ב

מהו "התחת אלוקים אני"? 8

אלוקים ישפוט את הרצון ואת הכוונה. אני, כאדם, רואה רק את התוצאה ומבחינה זו אני חייב לכם תודה גדולה.

רש"ר הירש

כ

מהו "אלוקים חשבה לטובה"? 1

"אלוקים חשבה לטובה" – הקב"ה גרם לכם ואתם לא פשעתם בי, כי לטובתכם נתכוון הקב"ה.

רשב"ם

מהו "ואתם חשבתם עלי רעה"? 1

"ואתם חשבתם עלי רעה" – הנה פעולתכם היתה בשגגה שחשבתם אותי לרודף, ואם היה זה האמת היה פעולתכם בדין.

מהו "אלוקים חשבה לטובה"? 2

"אלוקים חשבה לטובה" – המציא בכם זאת השגגה לתכלית טוב.

ספורנו

מהו "אלוקים חשבה לטובה"? 3

"אלוקים חשבה לטובה" – הרי זה דומה למתכוון להשקות חברו כוס מוות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום. והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים.

אור החיים

מהו "ואתם חשבתם עלי רעה"? 2

"ואתם חשבתם עלי רעה" – הסביר שאין לו לגמול להם רעה שהרי המה חשבו שהוא הרע להם. וגם זה אינו חטא על מה חשבו שהוא הרע להם. על זה הוא מבין כי "אלוקים חשבה לטובה" – הוא יתברך היסב שתחשדוני ותעשו לי רעה כדי שתגיע מזה טובה, שוודאי לא היו ראויים לאותו מעשה אם לא בהשגחה עליונה ואם כן אין ליוסף עליהם כלום.

הנצי"ב

מהו "ואתם חשבתם עלי רעה"? 3

"ואתם חשבתם עלי רעה" – א. אי אפשר שאעניש אתכם כפי הרע שעשיתם לי כי איך אוכל לשלם לכם רעה כזאת שיחשבה אלוקים לטובה, וכי תחת אלוקים אני.

ב. הלא ראיתי כי תכלית מעשה אלוקים בזה היה לא לטובתי רק לטובתכם "להחיות עם רב" כי אי אפשר שיעשה ה' נפלאות כאלה בעבור יחיד אם לא בעבור רבים, ואיך אוכל אנוכי לעשות הפך רצון ה'. ולכן "אל תיראו" כי אני מוכרח לעשות רצון הקל שעשה כל זאת כדי שאנוכי "אכלכל אתכם ואת טפכם".

מלבי"ם

כא

מהו "וידבר על ליבם"? 1

"וידבר על ליבם" – דברים המתקבלים על הלב, עד שלא ירדתם לכאן היו מרגשים עלי שאני עבד, ועל ידכם נודע שאני בן חורין. ואני הורג אתכם מה הבריות אומרות, כת

של בחורים ראה ונשתבח בהם ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו?

דבר אחר עשרה נרות לא יוכלו לכבות נר אחד.

רש"י

מהו "ועתה אל תיראו"?

"ועתה אל תיראו" – אמר שנית שלא יחשבו שאף על גב שלא ירע להם מכל מקום לא יכלכל אותם עוד ויותר טוב היה להם שמקבלם לעבדים ושוב לא היו דואגים שהרי דרך אדון לזון עבדיו. אבל עתה לא יוסיף לפרנסם עוד, על כן אמר שנית "אל תיראו".

מדוע מזכיר "ואת טפכם"?

"ואת טפכם" – יחוש לפרנסם באופן היותר נאה ומשובח שהטף יאכלו לחם נקי וסולת כמנהג אפרתי עם.

מהו "וינחם אותם"?

"וינחם אותם" – שלא ירע להם גם זה שהגיעו לצפות על שולחן אחרים.

הנצי"ב

מהו "אנוכי אכלכל אתכם"?

"אנוכי אכלכל אתכם" – לא שיוסף סבור כי דאגת אחיו נתונה בעיקר לסעד חומרי. אלא, אל תתייראו כי חל שינוי ברוחי מאז מות אבינו. יום יום תיווכחו מחדש כי אני הוא ולא שנית.

נחמה היא זו שמשכנעת את האבל ש"גם זו לטובה" – נחמה אמיתית מעוררת אמונה. אילו יכולנו לסקור ולבחון את התנאים הקיימים כדרך שהקב"ה סוקר ובוחר אותם, לא היינו משנים את הדבר, גם אילו יכולנו.

כך מנסה גם יוסף לשנות את דעתם על העבר. אלוקים עשה אתכם כלי שרת לאושרי ולאושרם של רבים.

דבריו ונימוקיו התגברו על רגשותיהם. נחמה איננה פונה אל הלב, אלא אל השכל.

רש"ר הירש

ג. אחרית ימי יוסף

וישב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים. וירא יוסף לאפרים בני שילשים גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף.

כב

מהו "וישב יוסף"? 1

"וישב יוסף" – מספר ששלוש יוסף התמיד כל ימי חייו, אם שלום מלכותו, אם שלום משפחתו כי ישב הוא ובית אביו והיה אהבה ואחוה ביניהם. אם שלום גופו שחיה מאה ועשר שנים וזה יקרה מעט לרוזני ארץ שיתמיד בממשלתו שמונים שנה. אם שלום בניו מלבי"ם

מהו "הוא ובית אביו"?

"הוא ובית אביו" – לא היה אופן ישיבתם נבדל כל כך שיהא ניכר שהוא המושל והמה גרים גרורים, אלא השתדל בכל אופן להשוות ישיבתו לבית אביו.

מהו "ויחי יוסף מאה ועשר שנים"?

"ויחי יוסף מאה ועשר שנים" – נתקצרו ימיו של יוסף מפני שהתנהג ברבנות. שלא היה יכול לצאת ידי חובתו והיה כל פנים מראה איזה רבנות ושררות עליהם אם בשגגה אם בשטף הליכות גדולה כזה שהיה לו. ועל זה נתקצרו ימיו.

הנצי"ב

מהו "וישב יוסף" 2?

"וישב" ישיבה שקטה חסרת מאמץ וחסרת דאגה.

רש"ר הירש

כג

מהו "על ברכי יוסף"?

"על ברכי יוסף" – גדלן בין ברכיו.

רש"י

מהו "בני שילשים"?

"בני שילשים" – שהם ארבעה דורות, שעד כאן רחמי האב על הבן. וכן מצד מנשה ראה דור שלישי. ואגב מודיע שאפרים והוא הצעיר היה לו ד' דורות, בעוד שלמנשה לא היה רק ג' כברכת יעקב "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו".

מלבי"ם

מהו "בני מכיר בן מנשה" 1?

"בני מכיר בן מנשה" – היו למנשה עוד בנים אלא שלא היו חשובים וראויים להזכר בשם, והיו נבלעים במשפחת המכירי משום הכי גם יוסף לא החשיבם שיהיו בניהם נולדים על ברכיו ורק בני מכיר בן מנשה המה יולדו על ברכיו, מה שאין כן בני אפרים שלושה, כולם היו חשובים ושמה יוסף לראות בנים להם.

הנצי"ב

מהו "בני מכיר בן מנשה" 2?

לאפרים ראה נינים, למנשה נכדים – אפרים מיהר להתפתח.

רש"ר הירש

ד. הציווי האחרון של יוסף

ויאמר יוסף אל אחיו אנוכי מת ואלוקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב. וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקוד יפקוד אלוהים אתכם והעלה אתכם והעליתם את עצמותי מזה. וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים.

כד

מהו "פקוד יפקוד" 1?

"אנוכי מת ואלוקים פקוד יפקוד" – אנוכי בשר ודם היום כאן ומחר בקבר, אבל מלך אל חי וקיים הוא יפקוד אתכם.

כשם שמלכתי פ' שנים כן יבוא לכם גואל בן פ' שנים.

פקוד – בזכות אבות, יפקוד – בזכות אמהות.

בעל הטורים

מהו "פקוד יפקוד" 2?

"אנוכי מת ואלוקים פקוד יפקוד" – נחמם שלא ידאגו במותו על פרנסה ומי יכלכלם אחריו, ומשום הכי אמר שהקב"ה יפקוד אותם בימי הגלות ויהיו נזכרים לפרנסם.

הנצי"ב

מהו "פקוד יפקוד" 3?

"פקוד יפקוד" – שתי מילים אלה היו לנקודות האור ששמרו על תקוות ישראל במשך מאות בשנים, לשחרר המשמש ובא. הנה נאמר כאן לבית יעקב יעבור זמן מה שהקב"ה לא יפקוד אתכם. וכך אנו למדים על עצם מושג הגלות היהודית הראשונה והאחרונה. כאשר בחר לו ה' את עם יעקב, מחוסר הכח הרי גלותו איננה פורענות מיוחדת, אלא תוצאה פשוטה של התנאים הקיימים. נפילת ישראל איננה זקוקה להשגחה מיוחדת,

אך קיום ישראל הוא נס. כשהוא נמסר בידי עצמו, הרי הוא נופל, ורק משיתמסר לכנפי הנשרים של ההנהגה האלוקית, הרי הוא קם. משניתן "בית יעקב" לגרים בתוך "עם לועז" שלשונו הזרה וכל השקפתו הרוחנית עמדה בניגוד גמור לעצם מהות ישראל הרי הגלות על כל מרידותה, היתה רק תוצאה פשוטה. הנה כי כן, ההבטחה כי יפקוד אלוקים אתכם, כבר הכינה אותם לצרות הממשמשות ובאות, אך גם לגאולה העתידה לבוא.

מדוע השביע יוסף את בני ישראל ולא את אחיו? 1

הוא השביע לא את אחיו, אלא את בני ישראל, הנה אומר גם את הדורות הבאים, לא היה בצוואה זו משום יהירות. הן הם הורידוהו למצרים והיה בדבר זה חטא, והזכות בידו להטיל חובה זו. יחד עם זה, הרי צוואה זו והעצמות שעליהן היא חלה – ערבות הן לבטחון הגמור בו יצפו לשובם לכנען.

רש"ר הירש

כה

מדוע השביע יוסף את בני ישראל ולא את אחיו? 2

"וישבע יוסף את בני ישראל" – ולא השביע לבניו אלא אמר להם בשכם לקחתם אותי ושמה תחזירוני.

במדרש שהשביעם שלא ידחקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ כי יעקב גילה לו. בעל הטורים

מדוע השביע יוסף את בני ישראל ולא את אחיו? 3

"וישבע יוסף את בני ישראל" – באשר היו כמו משועבדים לו לגמלו על הטוב שעשה עמם, על כן היה מועיל מה שהשביעם בעל כורחם. גם לדורות מאוחרים משום דכל הדורות מחוייבים לגמול טובה ליוסף על זה שהיטיב לאביהם.

הנצי"ב

כו

מהו "ויישם בארון"? 1

"ויישם בארון" – כדי שיהא מצוי להם בצאתם משם. בנילוס, יוסף בגמטריא – נילוס בעל הטורים

מהו "ויישם בארון"? 2

"ויחננו אותו ויישם בארון" – באותו ארון שהיתה החנטה בו הניחו עצמותיו, ולא קברוהו בקרקע, ובזה נודע הארון לדורות "ויקח משה את עצמות יוסף".

ספורנו

מהו "ויישם בארון"? 3

"בארון" – נקבר בארץ. כי עתידים היו להעלותו בארון. כששבת מהם ואף וחרון, ועברו ירדן בשמחה ורון חבצלת השרון.

רשב"ם

מהו "בארון במצרים"?

"בארון במצרים" – בניגוד לקבורת יעקב, יעקב הובא לכנען מיד לאחר מותו. אך יוסף הסתפק בכך שיושם בארון עד לזמן העלאה העתידה.

תפקיד של ארון המת – לבוש הבשר שהאדם משאיר אחריו, ניתן בארון לפי שעה ושמור בו לבעליו.

רש"ר הירש

סיום לפרשת ויחי

אשפוך את שיחי, להודי ושבחי, לאמץ את כוחי, השב נידוחי, ואם אבד ניצחי, מבטן גוחי,
ירח ניחוחי, מבור רק שלחי, דברים עד תומם, הספר נחסל מפי רב זמם, עד כי הוא סילסל,
לוחות המרומם, איש עניו פסל, מאבן דומם.
רשב"ם

הגליון מיוחד לרגל ארוסי בתנו הודיה רבקה עם עוז בצלאל